

ՀԱՄԱՌՕՏ ԵՒ ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ ՄԵՐ ԵՒ ՔՈՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՏՕՆԱՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԵՒ ՍԱՂԻՄԱԿԱՆ ԱՒԱՆԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հոգեգալուսեան յաջորդող հինգերորդ եռօրեանկի Հինգշաբթի օրը կը յիշատակուին մեր երէց Թարգմանիչները՝ Սահակ և Մեսրոպ (շանգուգական զոյգը)՝ Դուրեան Պատրիարքի սրամիտ որակաւոյով։ Ձեռք գիտեր թէ ինչո՞ւ և ինչպէ՞ս հրամայուած այս տօնին համար յատկացուած է Շարաթէն տարբեր օր մը։ Ունի իր նախատեսակը, ինչպէս նաև Տօն ազգային բացատրութիւնը։ Մայր Հայրենիքի մէջ տօնը կը հանդիսաւորուի գէլգի Օշական գիւղ՝ Ս. Մեսրոպի հանգստարանը կատարուած ուխտադնացութեամբ։ Երեսուցէի մէջ ասանք այդ օր հոգեհանգիստ կը կատարուէր հայ մաքի Եղատակաւոր մշակներու հոգիներուն համար, Ս. Մեսրոպ հայերէն տառերու գիւտով Հայ Մշակոյթի հիմնադիրը ըլլալուն։

Շարաթ տօնը Մբողմ՝ Տրդատայ բուզաւորին մերոյ եւ Աբխէն օհկնոցն եւ Խոսրովիդիսոյն։ Քրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ պետական կրօնը հռչակող վեհապետին հետ իր տիկնոջն ու ջրովը յիշատակութիւնը հասկնալի է ինքնին։

Կիրակի տօն է Գիւթի Տփոյ Ս. Աստուածածնի։ Նկատելի է որ Կաթողիկոսեր, որոնց մօտ այնքան բազմաթիւ են Տիրաւոր հուրհուրած տօները, չունին այս՝ ինչպէս նաև Գիւթ Գօռուայ տօնը։ Մինչ Թոյներ, որոնք կը Նշեն զայն 2/15 Յուլիան, ոչ մէկ հանդիսութիւն ունին հոս այդ օր։ Մերոնք, ինչպէս Սուրբ Կոյսին նուիրուած միւս տօները, այս նա կը հանդիսաւորեն Գեթսեմանի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ, Տրիագոր Ս. Գեղեղմանին վրայ մատուցուած Ս. Պատարագով, ի ներկայութեան եպիսկոպոսով մը գլխաւորուած Միաբանութեան և Ժառանգաւոր գաղիւններու։

Երկուշաբթի տօն է Կալիստոսոսի եւ Կիսկոպոսի եւ Բառասուցն եւ իճն վկայիցն եւ Ղուկիսիսնոսի Բառասուցն։ Կալիստոս տօնի յիշատակը Թոյնք կը տօնեն Սեպտ. 27ին (10 Հոկտ.), իր ընկերներով միասին։ Ղուկիսիսնոս, զոր տօնը տխրամբ կը գրեն Ղուկիսիսնոս, քահանայ մըն է և ոչ թէ Քրիստոսի կողք աչքով խոցող Հռովմայեցի հարկւրագետը։

Մեծ և պատուական երկոստասն կանթեղօք և եգին յիշատակ 'ի Ս. Վանս, և զի մի գուցէ վնասեցի կամ վաճառեցի յանիւնք արանց՝ փոփոքեցան թողուլ զայն յեկեղեցւոյ Ս. Աճածնայ Քաղաքիս, որ մինչեւ ցայժմ կայ և մնայ։ Ունէին սոքա 'ի Ս. Վանս և 40 կանթեղ՝ արծաթեայ, որպէս ցուցանէ 81 անձանց ստորագրեալ գիր կոնդակին։ Բայց այժմ և ոչ մին երեւի։ Ասին և արտ մի վասն իւղի կանթեղացոյ 200 գահեկանի։ և եգին յիշատակ 'ի Ս. Վանս, որ է հանդէպ Մեհապատանիս յարեմոյից կուէ՛ մերձ լուստաղբերն՝ որ ցարդ կայ և մնայ։ Յաւուրս

յայտոսիկ (Ռճկի = 1715) հրդեհ մեծ անկաւ 'ի քաղաքիս և զմեծ մասն կրպակաց Շուկային այրեցաւ 'ի 15 փետրուար։ Յայժմ ամի եկն և կարկուտ սաստիկ և մեծամեծ 'ի 14 Յունիսի, և եւար զարտօրայս և զմառս 'ի բազում տեղիս, Կեցեալ յԱթոռ Առաջնորդութեան Աստուածաբայ Արքեպս.ին թմբուկ կոչեցելոյ ամս իբրեւ 20 և ամիսս ինչ, և ժամանեալ զրաւ կենդան փոխեցաւ առ Քրիստոս և թաղեցաւ 'ի Ս. Մնաստանիս առաջի դրան մեծի եկեղեցւոյն, 'ի 14 Յուլիանի ՌճՀԱ (= 1722)։

Երեքշաբթի օտն է Զաւարիայի մարտադրեմն, Երկու Զաւարիաներ գոյութիւն ունին: Մէկը մաս կը կաղմէ շերտաւորած — կամ փաթ — մարգարէից խոմբին, որուն կը պատկանէ Հին կապարանի գիրքերէն մին, իսկ միւսը հայրն է Յովնանու Մկրտչին, զոր Հրեայք սպանեցին շերտմէջ Տաւարին եւ սեղանոյն, եւ զոր հոչուած է Շորդի Բարաքեայ: Հարց կը ծագի թէ որ մէկն է յիշաւը: Եթէ առաջինն է, ինչո՞ւ այս քաղաքութիւնը, քանի որ մնացեալ միասանէն ոչ մէկը — բացի Յովնանէն, իր քաղաքիկ հանգաւանքին համար, այն ալ իբրեւ յիշատակութիւն միայն եւ ոչ իբրեւ քաղաք օտն — ունի իր առանձին յիշատակութիւնը, իսկ եթէ միւսն է, աւ արդէն կը տեսնուի վերափոխման հետ կապուած տաներու շարքին, Եղեկիէի եւ Նզր (Նզրա) մարգարէնէրու հետ միասին:

Առաջին Զաւարիայի առանձին յիշատակութեան հանգիսեցանք օտար Տոնացոյցերու մէջ:

Հինքշաբթի օտն է Նիքիսի մարտադրեմն, Արթանաւար աշակերտը Նիքիս մարգարէի, զոր այլ Եղեկեցիներ կը յիշատակեն 14 Յունիսին:

Շաբաթ օտն է Երկոստան Թաւեղոց Բրիսոսի եւ Պոզոսի՝ երեքստաներոյ առաւելոյն: Մեր Եղեկեցիին այնքան բարձր արժեւորած է քաղաքական աշխատանքը շէնթանալուց Առաքելային, որ զինք 12 առաքելներու կարգին է դասած, զայն անուանելով 13րդ առաքելով: Օտարներ տաներկուցը կը յիշատակեն 30 Յունիսին, Պետրոս եւ Պոզոս զլիսաւար առաքելոց օտնի վաղորդայնին: Երեսուցէմի մէջ օտնը ունի իր նախատեսակը՝ իսկ Սուրբ Պատարագը կը մատուցուի Մայր Տաւարի Ս. Պոզոսի վերին մատրան մէջ:

Կէսօրէ յետոյ, Վուրը եւ տէրէն ետք կ'երգուի Առաքելոց յատուկ շէնթեմնայնացը, առաջին անգամը ըլլալով Երեւանի ի վեր (եւ երբեմն առաջինը տարւոյն մէջ):

Կ'երգուի Բարեկեցական եւ Վարդավառի պահոց, կը յաջորդեն Էրեք պահոց օրեր: Շաբաթ Յիսուսի եւ Յապանակին հնոյ եւ Տոն նորոյս Ս. Եղեկեցոյ: Միայն մենք

է որ ունինք այս օտնը, որուն նախատեսակ ալ կը կատարենք հոս Մայր Տաւարին կից (հարաւակողմը, երեք դարեր առաջ յինտաւ) Ս. Էլմիածին մատրան մէջ, ուր կը մատուցուի Ս. Պատարագը Շաբաթ առաւօտ, — Տապանակը Հրէից մեծագոյն սրբութիւնն էր, ուր Տաւարանեայէն զառ կը պահուէին այլ սրբաւան առակներ, իսկ Եղեկեցիին, իբրեւ Բրիսոսի հարսը, կ'անձնաւորէ քովն, զակորութիւնը քրիստոնէական կրօնին: Յաջորդ օր Տաղաւար Տոն ըլլալուն, նաւակատիք է այդ օր:

ՎԱՐԴԱՎԱՐԱՆ (Ալլիկեղաւորից կամ Պոզոսեղաւորից Տեսնոյն), Պոսած ենք այս մառնի անգամանօրէն ՎՍԻՆՆԻ 1978 թուական Յուլիոս-Սեպտ. միացեալ թիւի մեր եմբարդականին մէջ: Բրիսոսեղաւորան մեծագոյն տաներէն մէկն է աւ, զոր բոլոր այլ Եղեկեցիներ կը տանակատարեն Օգոստոսի 6ին: (Արեւելեան Եղեկեցիներ զայն կը տանեն հոս նոյն ամսոյ 19ին.) Առնէ մը մենք ալ նոյն օրը կը տանէինք զայն: Բայց երբ ընդունեցինք Տաղաւար տաներու դրութիւնը, եւ նկատելով որ անկէ միայն 8 օրեր ետք (15 Օգոստ.) ուրիշ Տաղաւար մը — վերափոխուած — կար, յարմար նկատուեցաւ զայն խախտել իր տեղէն, եւ տանիլ եւ կապել Զատկական հաշիւին: Եւ քանի որ Նօթը խորհրդաւոր թիւ մըն է, եւ ինչպէս որ Հոգեգաւառած Զատկէն եօթ շաբաթներ ետք կը տեսնուի, կարգադրուեցաւ որ Այլապարկութիւնն ալ տանուի այս վերջիննէն եօթ շաբաթներ ետք (ընդանորապէս Յուլիոս ամսուն): Տօնին մեր մէջ ալ տանեօք Օգոստոսի 6ին տանուելուն վերջամեաց փաստերէն մէկը կու գայ մեր Օրացոյցէն, ուր նոյն օրուան դիմաց կը կարդանք. «Սկիզբ Աւելեաց ամսոյ եւ տարեւոյս Բուն թուականին Հայոցն: Ակնարկութիւնը նաւասարգեան տաներուն է, զոր մեր հեթանոս նախաւորները կը տեսնամբէին ժողովրդային մեծ խանդավառութեամբ եւ օրմէ մնացած է ներկա յիւ. վարդավառի օտնին իրար վրայ լուր սրակելու անվարութիւնը: Հին աւանդուութիւն մը սակայն կ'ընէ թէ Այլապարկութիւնը պատահած է մեր Տիրոջ խաչելու:

թեմնն քառասուն օրեր առաջ: Հայ Երուսաղեմը պահած է այս աւանդութիւնը Արտաքստան գիրակիրն երգելով Ալլապ կերպութեան շարականներ: Իսկ Հատինք Մեծ Պահոց երկրորդ գիրակիրն նուիրած են մեծ այդ դէպքի յիշատակին: Տօնին դէպի ամառ տեղափոխուած կ'երեւի թէ եղած է տւելի ուշ, որուն առջում որ այդպիսի կարեւոր և ցնծաւթ տօն մը դժուար է հաշտեցնել Մեծ Պահոց մթնալոյսին հետ, ուր խոհուածի, զղջուածի ու ապաշաւի խորհուրդն է տիրական: Ուստի տօնը փոխադրուեցաւ փոխանակ խաչելութեան դէպքէն (Աւագ Ուրբաթ)՝ Վերացման Ս. Խաչի տօնէն (14 Սեպտ.) քառասուն օրեր առաջ, այսինքն Օգոստ. 6ին, ինչպէս կը վկայէ մեր Յայտմաւորքը:

Վարդավառը Սուրբ Աթոռոյն համար ունի բացառիկ նշանակութիւն, քանզի, ըստ աւանդութեան, Ս. Յակոբոս Տեառնեղորայր անաքեալ այս տօնին է որ բարձրացած է Աթոռ, իբրեւ առաջին Պատրիարքը Երուսաղէմի: Այդ պատճառաւ, Շաբաթ օր կը զարդարուի Տեառնեղոր Աթոռը, իսկ ասեան մը սովորութիւն կար նր կէտքէ ետք, Ս. Աթոռոյն Պահակալը Վերաշափառուող մուսուլմանները Մայր Տաճար, ուր նախատեսուէն ետք կը կատարուի մասնաւոր արարողութիւն (Վեաղթող քառաւ և կցորդ շարականներու երգեցողութիւն, յարեման Պաւթի և Յակոբայ Խօսի նախօրեակին): Բետոյ Պատրիարքարան կը բարձրանան Ս. Աթոռոյ շարականի երգեցողութեամբ: Իրիկնադէմին ձեկեսցէ՛ձի և Հսկիմսն կարգեր կը կոտարուին, իսկ Կիրակի առաւուս հանդիսաւոր Ս. Պատարագ կը մատուցուի Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ: Ատեն կ'որ, որ երեկոյեան ժամերգութեան աւարտին կատարուէր ընթերցումը Ս. Նիքիէ Վարդապետի Այլակերպութեան ճառին:

Հնդհանրացած սովորութիւն մըն է Ս. Աթոռոյն մէջ այդ օր կատարել քահանայական ձեռնադրութիւն, թէն կարգ մը տեղեր Հոգեպաշտութեան աւելի յարմար չկատարած է, Ս. Հոգեւոյն հեղմամբ ստացուած և ձեռնադրութեամբ ստացուած շնորհներուն յարակցութեան կամ հանգիստութեան համար, բայց Այլակերպութեան

խորհուրդն ալ գերաւ կը ներդաշնակուի Ձեռնադրութեան խորհուրդին հետ, որ ենթական հոգեպէս այլակերպելու աւերթ ու շնորհ է միանգամայն: Թոք թէ ընծայեալները ընդհանրապէս ուսանողներ ըլլալուն, կատարած չեն ըլլար գեռ իրենց աւարտական քննութիւնները Հոգեպաշտեան տօնին:

Արեւելեան Եկեղեցիներէն մէկ քանին (Յայն — Օրթոտոքս թէ կաթոլիկ — և Ասորի) այս տօնին կը կատարեն Խաղողի օրհնութիւն: Յայնք զայն կը կատարեն Գեթսեմանիի Ս. Աստուածածնայ Տաճարէն ներս, յետ Վերաշափառող մուսթի և եւ պիսկոպոսական Պատարագի, բայց անոնց արարողութիւնը հազիւ քանի մը նախադասութեան է կը բաղկանայ:

Այլակերպութեան վայրը քրիստոնէութեան վաղեմի դարերէն սկսեալ նկատուած է Թաքր լեռը, Գուլիլիոյ նահանգին մէջ, ոչ շատ հեռու Նազարէթէն, Թէ՛ Լատիններ և Թէ՛ Յայնի փառաւոր օրբարաններ ունին լեռան կատարին, ուր 6 և 19 Օգոստոսին կը կատարուին մեծաշուք հանդիսութիւններ: Բայց աստի, տեղւոյն Ֆրանչիսկեաններու Մայր Տաճարն ալ կ'առուցուած է Այլակերպութեան անունով և Աւագ Սեղանին ետին կ'երեւի Այլակերպութեան ձեռնադրի նկարը:

Վարդավառը Յունաց մօտ Ս. Կոյսի Վերափոխման պահոց մէջ իյնալուն, նաւակատիք կը բռնեն այդ օր, նախընտրելով ձուկի գործածութիւնը:

Տօնը մեր մօտ ունի եռօրեայ տեղութիւն: Իբրեւ Տաղաւար Տօն, Երկուշաբթին նուիրուած է Մեռելոց յիշատակին:

Հինգշաբթի տօն է Սալյեայ մտգաւ րեկին: Հին Ռեստի մեծադոյն մարգարէութեան գրքին հեղինակն է Սալյի, Վայածակնամաքուրը որակուած մարգարէն, որուն ընթերցումները ամենէն յաճախակի կերպով կը կարդացուին մեր Եկեղեցւոյ մէջ: Լատիններ 6 Յուլիոսին կը յիշատակեն զայն, իսկ Յայնք՝ 9/22 Մայիսին: Մեծ այս մարգարէին ասեղով մեր մօտ կը փակուի երկար շարքը Ս. Զատիկի հետ կապուած տօներուն:

(Տար.՝ 9)

Գ. ձ.